

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија” бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10, 51/11 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ 96/19 и 110/19), како и врз основа на член 50 став 6 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 161/2019 и 229/20) министерот за образование и наука донесе скратена наставна програма по наставниот предмет *Српски јазик* за IX одделение на деветгодишното основно образование за учебната 2020/21 година.

1. УВОД

Скраћени наставни програм из наставног предмета **српски језик** базира се на циљевима/очекиваним резултатима предвиђеним наставним програмом за наставни предмет **српски језик за основно образовање** који се редовно реализује сагласно утврђеном наставном плану.

Скраћеним наставним програмом утврђују се одређене програмске области и наставни садржаји који треба да се реализују за 159 наставних дана, при чему се поштује предвиђени недељни фонд часова утврђен редовним програмом, односно за овај наставни предмет предвиђа се 4 часа недељно са укупним фондом од 128 часова и то: Језик 45 часа, Књижевност и лектира 45 часа, Изражавање и стварање 30 часа и Медијумска култура 8 часова.

Овај скраћени наставни програм је програм тока наставе и учења из предмета српски језик за основно образовање, исти је за наставнике полазна тачка и педагошка основа за развијање наставе и учење у односу на планирање и израда годишњих, тематских и дневних планирања, као и за непосредну припрему за рад.

Наставник се при планирању и реализацији наставних садржаја из скраћеног програма води циљевима/очекиваним резултатима, одређеним појмовима, методама и активностима утврђеним редовним наставним програмом.

2. Преглед тема и наставних садржаја

Редни број наставног садржаја	ПРОГРАМСКА ОБЛАСТ: ЈЕЗИК- 45 часа
	Историја српског језика - 7 часова
1.	Историјски развој српског језика
2.	Српски језик до 19. века
3.	Значење Вукове реформе српског језика и правописа
4.	Развој српског језика после епохе Вука
	Фонетика - 2 часа
5.	Преглед гласовног система и гласовних промена (понављање)
	Морфологија - 15 часова
6.	Имперфекат (грађење и основна функција глаголског облика)
7.	Плусквамперфекат (грађење и основна функција глаголског облика)
8.	Именске речи и њихове граматичке категорије - промена именских речи (понављање)
9.	Глаголи, њихове граматичке категорије и њихова промена (понављање)
10.	Партикуле
11.	Узвици
	Синтакса - 15 часова
12.	Сложена реченица Структура сложене реченице (понављање) Зависно сложене реченице: <ul style="list-style-type: none"> - исказне, - односне, - месне, - временске, - узрочне - условне, - концесивне, - намерне (финалне), - поредбене - последичне
	Речник и стил- 4 часа

13.	Функционални стилови и подстилови
14.	Врсте речника
	Правопис - 2 часа
15.	Понављање претходних знања
	ПРОГРАМСКА ОБЛАСТ: КЊИЖЕВНОСТ И ЛЕКТИРА- 45 часа
	Поезија 15 часова
16.	Поема
17.	Врсте риме: - паралелна, - укрштена, - обгрљена
18.	Стилске фигуре: - алегорија, - симбол - словенска антитеза - иронија
	Проза 16 часова
19.	Врсте романа: - авантуристички, - научно-фантастични, - љубавни
20.	Књижевно-научне врсте: - биографија, - аутобиографија, - путопис и репортажа
	Драма - 6 часова
21.	Композиција драмског текста: експозиција, заплет, кулминација, перипетија и расплет
22.	Двострука природа драмског текста

	Лектира (3- обавезна + 2 изборна) - 8 часова
	ПРОГРАМСКА ОБЛАСТ: ИЗРАЖАВАЊЕ И СТВАРАЊЕ - 30 часова
	Писмено и усмено
23.	Различити облици писменог изражавања: аутобиографија, есеј, молба, жалба, пријава, телеграм, службени обрасци
24.	Извештај: новинарска статија и предавање
25.	Два писмена задатка – један у првом и један у другом полугођу
	ПРОГРАМСКА ОБЛАСТ: МЕДИЈУМСКА КУЛТУРА– 8 часова
26.	Изразна средства филма: говор, глума, музика, звучни ефекти, маске и шминка
27.	Певам филмску адаптацију књижевног дела
28.	Поређење позоришне, филмске и књижевне уметности

3. Дидактичке препоруке

Планирање наставе из српског језика за основно образовање треба да буде у корелацији са наставним планом и скраћеним наставним програмом за овај предмет и да обухвата програмске садржаје свих образовно-васпитних области (Језик, Књижевност и лектира, Изражавање и стварање и Медијумска култура).

На путу ка остваривању циљева и резултата учења, улога наставника је веома значајна, будући да скраћени наставни програм пружа простор за слободан избор, за повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика.

Садржај скраћеног наставног програма из предмета српски језик за основно образовање је конципиран на тај начин што предвиђа његову реализацију у мањем броју наставних дана и мањем броју наставних часова. Иста омогућава корелацију и рационално планирање наставе са осталим наставним предметима: енглески језик (или други страни језик), историја, географија, ликовно образовање, музичко образовање итд. У интегрисаном планирању са садржајима из страних језика које изучавају ученици, при усвајању појмова из граматике два језика; са предметом историја (када се ученици упознају са историјским развојем језика); са предметом географија (када се ученици упознају са српским дијалектима); са ликовним образовањем (са ликовним представљањем ликова и догађаја из интерпретираних књижевних текстова); са музичким образовањем (преко садржаја који су повезани са римом и језичким фигурама).

Корелација и рационализација у односу на планирање наставе скраћеним наставним програмом из српског језика за основно образовање реализује се како у самој програмској области тако и између њених програмских и потпрограмских области. На пример, у програмској области Књижевност и лектира корелација наставних садржаја може да се реализује са наставним садржајем Поема, може

да се повеже са наставним садржајем Стилске фигуре: словенска антитеза. Корелација, односно повезивање може да буде и између две програмске области, између програмских области Језик и Књижевност и лектира (или друге две програмске области). На пример, може да се направи корелација између наставног садржаја Зависно сложене реченице – исказне реченице са наставним садржајем Врсте романа: авантуристички. Корелација и рационализација у односу на планирање наставе може да буде евидентна и између три програмске области. На пример, између програмских области: Књижевност и лектира, Изражавање и стварање и Језик, где на примерима из књижевног текста, конкретно при изучавању наставног садржаја Књижевно научне врсте: путопис и репортажа, може да постоји корелација са наставном јединицом Извештавање: новинарска статија, затим Књижевност и Медијумска култура где књижевни текстови и анализа лика могу да се упореде са сценаријом за филм направљен према истом књижевном делу, а затим и корелација са наставном јединицом из области Језик – Функционални стилови и подстилови. Ово су само неки примери како треба да се направи корелација, односно повезивање садржаја у једној истој програмској области или између неколико програмских области. Наставницима препуштамо слободу креативности да сами направе повезивање, односно интеграцију и корелацију садржаја датих у овом наставном програму сагласно условима у којима раде, темпом усвајања наставног материјала од стране ученика као и њихово напредовање. На овај начин, преко корелације и интеграције, врши се једна снажна кохезија наставног материјала из самог наставног предмета преко једног логичног и узастопног повезивања наставних садржаја, у односу на оно што је предмет изучавања, а самим тим и одговарајућа реализација програмских циљева.

Корелација и рационализација може да се реализује и при понављању и вежбама када на примерима из поетских или прозних текстова, преко усменог и писменог изражавања, треба да се примењују и да се проверавају стечена знања из фонетике, морфологије, синтаксе, речника и стила и правописа. На пример, наставник задаје вежбе ученицима да у одабраним текстовима изврше трансформацију глагола у свим сложеним глаголским облицима или да они изврше самостални избор текстова у којима су употребљени сложени глаголски облици, а затим да их означе. Следећа вежба за проверу стеченог знања, а где ће бити евидентна корелација између програмских области, може да се реализује при задавању вежбе, односно при задатку да ученици у претходно изабраном делу авантуристичког романа, пронађу модалне речи или да назначени део авантуристичког романа препричају употребом модалних речи. Препоручујемо и вежбу за проверу стечених знања преко задатка да ученици у изабраном тексту, путопису, пронађу зависно сложене реченице и да одреде врсту којој припадају.

Основна улога корелације између наставних садржаја је да се обезбеди целовитост знања која су предвиђена за реализацију скраћеним наставним програмом. Скраћени наставни програм је замишљен као целовит интегрисани систем вертикално и хоризонтално испреплетених садржаја, појмова и активности преко континуираног:

- повезивања ваннаставних стечених знања ученика са оним што се учи у школи;
- повезивања једних са другим садржајима, појмовима и активностима (у оквиру више предмета или у оквиру самог предмета);
- повезивања онога што је претходно учиено са оним што се сада учи.

Вертикална корелација најчешће је заступљена када се учи нови наставни материјал. Треба да се заснива на нечему што је од раније познато (било да је повезано са претходним школским или ваншколским искуствима).

Хоризонтална корелација подразумева успостављање веза између сродних или истих садржаја и појмова из различитих области. Овакав начин заправо представља учење преко поређења, тражења сличности и разлика, надовезивања, сортирања, допуњавања итд. За успешну реализацију скраћеног наставног програма као логичка структура неопходна је и вертикална и хоризонтална корелација.

При корелацији и рационализацији наставних садржаја треба да се води рачуна о претходно стеченим знањима ученика, њиховом узрасту, њиховом развојном периоду, когнитивним могућностима, показаном интересу, као и темпу којим се савлађује нови наставни материјал. Посебно пажња треба да се посвети оним ученицима који спорије напредују у учењу, а све у циљу да исти успеју да достигну тражени минимум функционалне писмености сагласно циљевима назначеним за сваки образовни период.

Како треба да уче ученици – У односу на скраћени наставни програм из српског језика за основно образовање ученици треба да уче:

Смишљено, преко: повезивања онога што се учи и онога што се доживљава у животу и онога што се учи са оним што је учиено раније (из истог или другог предмета).

Проблемски, преко: самосталног сакупљања и анализирања чињеница и података, постављања релевантних питања самом себи и другима и развијање плана за решавање одређеног проблема.

Дивергентно, преко: осмишљавања и предлагања нових решења и повезивања нових садржаја и целина.

Критички, преко: селектирања појединачних чињеница и података по важности и осмишљавање одговарајућих аргумената.

Кооперативно, преко: непосредне сарадње са наставником и саученицима, дискусије и размене мишљења и уважавања размишљања и аргумената саученика.

У планирању наставе треба да се уважава различит тежински ниво програмских садржаја у оквиру скраћеног наставног програма који се извлачи из постављености циљева што треба да је основа планирања наставног процеса. Свим садржајима не може, и не треба, да се посвећује подједнака пажња у настави. Приступ истима од стране наставника треба да буде на тај начин да ученици стекну трајна знања која ће за њих бити примењива у даљем школовању и после завршетка истог. У планирању, исто тако, као полазна основа треба да буде и постављеност наставног садржаја, потребан временски рок за реализацију истог, као и ниво постизања постављених циљева.

У односу на писмене задатке указујемо да ће се уместо 3 (три) реализовати 2 (два) писмена задатка и то један у првом полугођу и један у другом полугођу. У односу на лектуру у IX разреду су предвиђена (**4 - обавезна + 2 изборна дела**). Када се лектирно дело реализује препоручујемо препричавање фабуле и делова прочитаног лектирног дела преко одређивања: теме, мотива, идеје, описа, ликова и њихових карактеристика, наратора.

Праћење и оцењивање ученика представља део професионалне улоге наставника. Од њега се очекује да континуирано прати и оцењује: процес наставе и учења, али и резултате учења као и сопствен рад. Праћење напредовања и оценување постигнућа ученика је формативно и сумативно. Поред уобичајених начина праћења и оцењивања путем усменог и писменог проверавања, постоје и многи други начини које наставник може и треба да примењује да би оценио објективно не само резултате, већ и процес учења. У том смислу путем посматрања ученика, наставник може да прати следеће показатеље: начин на који ученик учествује у активности, како сакупља податке, како аргументира и доноси закључке. Посебно релевантни показатељи су квалитет постављених питања, способност да нађе везе између појава, да наводи примере, да буде спреман да промени своје мишљење помоћу аргумената, да разликује чињенице од тврдње, да прихвата туђе мишљење, да предвиђа последице и да даје креативна решења.

При праћењу и оцењивању постигнућа ученика од велике важности је коришћење учениковог портфолија. То представља наменски систематски процес сакупљања и евалуирања производа ученика, да би се документовао напредак у односу на постизање циљева учења или да се покажу докази да су циљеви учења били постигнути. Портфолио за учење и оцењивање представља значајну

збирку ђачких радова која нам показује рад ученика, његов напредак и постигнућа у датој области (областима). Примена портфолија за праћење и оцењивање постигнућа ученика значајно може да побољша комуникацији између ученика, наставника и родитеља.

У односу на праћење и оцењивање ученика потребно је да се комбинују различити начини оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа јаке и слабе стране ученика. При сваком оцењивању постигнућа потребно је да се ученику да повратна информација која ће му помоћи да разуме сопствене грешке, да побољша своје резултате, али и своје учење. Повратна информација увек треба да се да на време и треба да се односи на активности и резултате учења који су повезани са учеником, а не са његовом личношћу. Ученик треба континуирано на различите начине да се охрабрује да размишља о квалитету свог рада и ономе што треба да предузме да би унапредио сопствено учење и да би побољшао своја постигнућа. Свакако, резултате целокупног праћења и оцењивања наставник ће узети као основу за планирање следећих корака у развијању и побољшању васпитно-образовне праксе.

Препоручује се следећи годишњи фонд за коришћење часова у реализацији скраћеног наставног програма из српског језика: 128 часова годишње, по наставним областима се предлаже: Језик – 45 часа; Књижевност и лектира - 45 часа; Изражавање и стварање - 30 часова; Медијумска култура - 8 часова.

Напомена: предложени фонд за коришћење наставних часова по програмским и потпрограмским областима је само предлог. Сваки наставник, сагласно условима у којима реализује скраћени наставни програм и могућностима ученика, самостално сагласно потребама може да одреди фонд часова по програмским областима и подобластима. Фонд свакако треба да износи 128 наставних часова реализованих у 159 наставних дана.

Наставна средства:

- уџбеник за одговарајући предмет изабран на нивоу школе, одобрен од стране министра;
- Интернет, образовни софтвери;
- веб-платформе за образовање;
- аудио-визуелна средства и друга средства (у зависности од предмета);
- ЦД (књижевни текстови);
- аудио и видео записи;
- енциклопедије, речници и сл.;
- часописи;
- традиционално потврђени часописи за децу (одобрени часописи);
- други извори учења у непосредној околини: споменици културе, музеји, домови културе, библиотеке, биоскопи, позоришта, национални паркови (уколико то дозволе услови) итд.

4. Норматив за наставни кадар

Скраћени наставни програм реализује наставник сагласно нормативу за наставни кадар који је дат у редовном наставном програму.

Скратената наставна програма по наставниот предмет српски јазик за IX одделение на деветгодишното основно образование ја утврди

Арх. Бр. 12-10259/9

01.10.2020

Министер за образование и наука

Мила Царовска